

Encara hi ha classes

JOAN TUDELA
Escriptor i periodista

A parer de l'autor, les classes socials no hi són a la nostra agenda pública. No existeixen. Ni a l'agenda dels mitjans de comunicació, ni a l'agenda política, ni tan sols a la diguem-ne agenda ideològica. Vivim, doncs, en una societat sense classes?

Cada dia tenim més llibertat d'opinió, però menys llibertat d'agenda. Avui dia, tothom pot opinar el que vulgui, però –això sí– tothom ha d'opinar sobre el mateix tema. La nostra societat tolera bé i fins i tot fomenta, sobretot en l'àmbit mediàtic, la pluralitat de veus i la discrepància, però el discurs públic imposa una agenda temàtica ben definida: la mateixa per a tothom. Podem dir el que pensem, fins i tot podem parlar públicament sense pensar gaire el que diem, però no podem triar de què volem parlar.

Vet aquí un exemple ben actual que té una dimensió ideològica mínima i que, precisament per això, pot servir per il·lustrar aquesta idea. La velocitat dels vehicles a les entrades a Barcelona és una qüestió que forma part, actualment, de la nostra agenda pública. Els diaris en van plens. I les ràdios. I les televisions. I Internet. I, també, el debat polític. La diversitat d'opinions sobre el tema i la llibertat amb què s'expressen són realment notables.

En canvi, a la mateixa Barcelona, la manca de respecte pels semàfors per a vianants és realment massiva, però ningú no en parla. És potser perquè el nombre dels accidents –inclosos els mortals– per excés de velocitat a les entrades a la ciutat és molt gran i, en canvi, les víctimes del fet d'ignorar els semàfors per a vianants són molt poques? Ben segur que no. Probablement, en termes de sinistralitat, es tracta de dos fenòmens igualment importants. De l'un, però, se'n parla molt; de l'altre, no se'n parla gens. Per què? Senzillament, perquè l'un forma part de la nostra agenda pública i l'altre no.

Doncs bé. Les classes socials no hi són, a la nostra agenda pública. No existeixen. Ni a l'agenda dels mitjans de comunicació, ni a l'agenda política, ni tan sols a la diguem-ne agenda ideològica. Vivim, doncs, en una societat sense classes? En certa manera, sí. Allò que no figura a l'agenda no existeix, encara que sí que existeixi a la realitat social.

No sempre ha estat així. Fem memòria. Temps era temps, el de les classes socials era un dels temes centrals de

l'agenda ideològica i, poc o molt, de l'agenda pública de la gent progressista. Les classes socials eren el motor de la Història, que no és pas poca cosa.

Marx i Engels concedien a les classes socials un protagonisme essencial a l'hora de repensar la història humana, de descriure la societat industrial en què vivien i de proposar unes etapes futures que havien de conduir-nos a la felicitat col·lectiva. El segle XIX era el segle de l'antagonisme –oi?– entre la burgesia i el proletariat. La burgesia era la classe explotadora, propietària dels mitjans de producció. El proletariat era la classe explotada, que venia la seva força de treball a canvi d'un salari i que no tenia res més a perdre que les cadenes.

És veritat que aleshores la majoria de la gent no era ni burgesa ni proletària, sinó pagesa, però la pagesia era un actor secundari sense gaire protagonisme, de manera que no valia la pena de parlar-ne. El triomf de la classe obrera –oi?– havia de conduir-nos a la societat sense classes. Vindrà aquell dia que el treball vencerà, dèiem.

El mal és que, després d'haver viscut el segle XX tot sencer, quan ja som a punt de dir adéu a la primera dècada del segle XXI, sabem que el món no sempre progressa cap endavant, que de vegades patim regressions, com el nazisme i els feixismes, que fins i tot vam estar a punt de viure una regressió apocalíptica en forma d'holocaust nuclear, que el preu del progrés aparent és sovint la destrucció del medi ambient.

La revolució bolxevic, exportada després des de Rússia a mig món, amb una determinació sense precedents, va construir teòricament una societat sense classes. Realment, però, una societat sense llibertat en què –això sí– la classe dominant ja no era ni l'aristocràcia ni la burgesia. Era una nova classe, la *nomenklatura*.

Mikhaïl Voslensky, quan encara existia la Unió Soviètica, va fer una anàlisi molt lúcida d'aquesta nova classe dominant en un llibre que encara ara es pot llegir amb

molt de gust i que va ser traduït amb el títol *La nomenklatura: los privilegiados en la URSS*.

És clar que, al món capitalista, l'antiga burgesia va evolucionar i va deixar pas també a una nova classe dirigent. El nord-americà John Kenneth Galbraith va explicar en diversos llibres que a les societats occidentals d'avui dia els propietaris del capital han perdut el poder a favor del que ell anomena la tecnocràcia, que és un concepte que nosaltres hem importat i ben fet que hem fet, perquè és útil per identificar la classe dirigent actual a casa nostra.

Naturalment, també les classes subalternes van canviar al llarg del segle XX. L'italià Paolo Sylos Labini i altres compatriotes seus van estudiar l'estructura social a la Itàlia dels anys vuitanta i, com acostuma a passar en aquests casos, van teoritzar l'obvietat: la fragmentació de l'abans homogènia classe obrera i l'aparició de noves classes emergents, canvi que també vam viure aquí.

A més –hi afegixo ara jo– la nostra pagesia ha vist com s'ha reduït tant el seu pes dins el conjunt de la població que ha esdevingut una classe social d'allò més minoritària, numèricament parlant. Aquí i a tot Europa.

Personalment, em vaig interessar força, durant la dècada dels vuitanta, per la qüestió que ens ocupa. Vaig fer un treball sobre les classes socials a la Catalunya d'aleshores i les organitzacions que les representaven, que va obtenir el premi Francesc Layret del 1984, i vaig publicar al setmanari *El Món*, l'any 1987, una sèrie de vuit capítols en què mirava d'identificar i descriure les nostres classes socials. Poc després, vaig impartir un curs sobre les classes socials a Catalunya a la Universitat Catalana d'Estiu. Tot plegat, en uns anys en què les classes socials ja brillaven per la seva absència en l'agenda pública, però en què encara era ben viu el record del protagonisme que havien tingut en la nostra agenda ideològica.

Aleshores em va semblar raonable de dividir l'estructura social catalana en set classes. Primer, la tecnocràcia, la nova classe dirigent. Segon, els petits i mitjans empresaris i els botiguers. Tercer, la pagesia. Quart, els tècnics, quadres i professionals. Cinquè, la classe obrera manual. Sisè, els pensionistes i jubilats. I setè, els desocupats i submergits.

Els identificava llavors com els nous sectors socials catalans. Nova en sentit estricte era la tecnocràcia, encara que reclutava una part notable dels que l'integraven en la vella classe dominant, la gran burgesia. Nova era també la classe dels quadres, tècnics i professionals, sector ja clarament diferenciat dels obrers manuals. Nou era també el caràcter estructural i no pas conjuntural de la desocupació. Nova era també la importància demogràfica i social del que es ja es designava amb l'eufemisme de tercera edat. Nou era també el fet que els petits i mitjans empresaris –així com l'explotació familiar agrària on s'enquadra el gruix de la nostra pagesia– continuaven subjectes als mecanismes del mercat, amb tots els riscos que això comporta, mentre que les grans corporacions privades o públiques, des de les quals exerceix el poder la tecnocràcia, escapaven dels rigors del mercat. I nou era, també, el paper de la classe obrera, que ja no era la gran classe subalterna en un món urbà format només per amos i obrers, sinó un sector –important, però d'una importància disminuïda– dins d'una estructura social més complexa.

Vint anys després, només em cal rectificar una cosa i matisar-ne una altra i afegir-ne una tercera.

La rectificació. Érem molts els que pensàvem, als anys vuitanta, que mai més no tornaríem a viure una situació econòmica de plena ocupació i que, per

tant, la prosperitat general de la nostra societat conviuria amb una desocupació crònica, que mantindria un percentatge permanent notable de gent sense feina. Els anys ens han ensenyat que la desocupació és cíclica.

El matís. La crisi econòmica actual ha deixat ben clar que les grans corporacions privades no escapen pas dels rigors del mercat, és a dir, que també són vulnerables. Però continua sent cert que, a diferència dels petits i mitjans empresaris i dels botiguers i de la pagesia, la tecnocràcia situada al capdavant o, més ben dit, al capdamunt de les grans empreses no pateix personalment els números vermells quan a les companyies que dirigeixen les coses van mal dades.

L'afegit. De la mateixa manera que ningú no va preveure la caiguda del mur de Berlín i, per tant, l'extinció de la *nomenklatura*, tampoc no vam veure venir la globalització ni les migracions massives, que han canviat la fesomia demogràfica de la nostra societat, però no pas –curiosa-

Temps era temps, el de les classes socials era un dels temes centrals de l'agenda ideològica i, poc o molt, de l'agenda pública de la gent progressista. Les classes socials eren el motor de la Història, que no és pas poca cosa

El sindicalisme, que històricament va néixer amb la vocació de representar i defensar els interessos de la classe obrera, és avui dia la veu de la gent assalariada. Massa sovint, sentim sindicalistes que s'expressen amb un llenguatge fossilitzat i parlen del "sindicalisme de classe". De quina classe?

ment—l'estructura social: un botiguer continua sent un botiguer, encara que abans fos autòcton i ara no.

I, a la vista de tot plegat, què n'hem de fer, de les classes socials? Tenim quatre opcions, des del meu punt de vista. Parlem-ne francament.

Primera opció. Podem deixar les classes socials per sempre més fora de la nostra agenda ideològica. Aquesta opció no és cap crim. De debò. En aquest sentit, la contribució d'aquest article seria, simplement, la d'ajudar a donar digna sepultura al debat sobre les classes socials, amb la voluntat que un tema que ha estat tan important no esdevingui un mort sense enterrar. Que descansi en pau al cementiri de les idees extingides. Qui es recorda, avui dia, per exemple, de l'autogestió? L'autogestió no és un tema menor en la història del pensament socialista català. Als anys setanta del segle passat, com aquell qui diu abans d'ahir, l'autogestió era una de les principals senyes d'identitat ideològica de *Convergència Socialista* i del PSC-Congrés. Ara ningú no en parla, de l'autogestió. Sembla ser que és una idea que ningú no troba a faltar.

Segona opció. Podem fer de la ideologia sobre les classes socials un fòssil vivent. Ja hi ha qui ho fa: l'extrema esquerra. En aquest sentit, podem parlar de la burgesia i de la lluita de classes com si fóssim al segle XIX i, alhora, podem ignorar el gran fracàs del model de societat que va encarnar la Unió Soviètica. Evidentment, però, aquesta no pot ser de cap manera una opció democràtica, progressista, convincent al segle XXI.

CLARA GISPERT

Tercera opció. Podem embarcar-nos en una travessia aparentment atractiva: la substitució de la dimensió ideològica de les classes socials per una visió diguem-ne geomètrica, que no genera cap associacionisme vertebrador de la societat, ni tampoc no suscita cap sentiment personal de pertinença, però que fa contents a força sociòlegs. Segons aquesta visió —cada cop més estesa— les nostres classes socials són aquestes: classe alta, classe mitjana alta, classe mitjana, classe mitjana baixa i classe baixa. Sobretot el

nivell de renda, però també alguns altres indicadors, com ara el grau d'instrucció acadèmica, determinen amb una precisió notable l'adscripció de cada persona —i fins i tot de cada família— a cada classe social geomètrica. És, òbviament, una opció ideològicament plana. No és cap barbaritat, però. A més, si volem trobar-hi alguna gràcia, hi podem reconèixer si més no una cosa positiva, en aquesta visió: és la idea que les societats pròsperes i democràtiques, a tot el planeta, tenen en comú, entre altres coses, l'existència d'unes classes mitjanes fortes, en el sentit que representen un percentatge alt del total de la població. Aquesta

visió, però, té diverses mancances que fan que, en el fons, sigui poc convincent, tot i que —no ens enganyem— és la visió sobre les classes socials que, poc a poc, tendeix a arrelar. Una mancança és que no aporta pràcticament res al pensament polític i a l'acció política. Una altra mancança és que tampoc no aporta res a la identitat personal: no és el mateix dir “jo sóc pagès” que dir “jo sóc de classe mitjana baixa”. I encara una altra mancança i és que no serveix per vertebrar l'associacionisme social: és impensable una organització anomenada Unió de la Classe Mitjana Alta.

Quarta opció. Podem actualitzar el pensament sobre les classes socials i actuar en conseqüència en l'àmbit civil i en l'àmbit polític. És ben clar que l'antic discurs classe social = lluita de classes = dictadura del proletariat, després d'haver viscut el segle d'Stalin i de Mao, és un discurs anacrònic; pitjor encara: és un discurs criminal. Però el fet és que encara hi ha classes, a la nostra societat. Que n'hem de fer? En el marc del model de societat feliçment assentat a la Unió Europea, és a dir: democràcia + economia de mercat + Estat del benestar, hem de reconèixer que les classes socials –les actuals– tenen interessos específics i legítims, que no podem desqualificar, simplement, titllant-los de corporatius; que sempre existiran, poc o molt, conflictes d'interessos entre els sectors socials; que el bé comú ha d'harmonitzar-se amb les aspiracions i les necessitats de tots els sectors socials; que no pot ser que els interessos de classe de la tecnestructura siguin sistemàticament identificats amb el bé comú i passin sempre al davant dels interessos del conjunt de les classes populars. Tot plegat amb independència del fet biogràfic que l'adscripció de classe pot variar al llarg de la vida a causa de la mobilitat social, cosa que cal valorar positivament.

En l'àmbit civil, és essencial l'enfortiment de l'associacionisme social. En el ben entès que no podem pretendre que aquest associacionisme encaixi exactament amb l'actual estructura social. El sindicalisme, que històricament va néixer amb la vocació de representar i defensar els interessos de la classe obrera, és avui dia la veu de la gent assalariada. Massa sovint, sentim sindicalistes que s'expressen amb un llenguatge fossilitzat i parlen del "sindicalisme de classe". De quina classe? La realitat –encara no, però, el discurs sindical– és que l'antic sindicalisme obrer, en general, representa bé els interessos de l'actual classe obrera manual i, alhora, dels quadres, tècnics i professionals assalariats. Ara bé: els professionals han d'enquadrar-se com a assalariats, si és que en són, al sindicalisme, però com a professionals al col·legi professional. El paper social dels col·legis professionals és ben important i ben positiu. El sindicalisme agrari fa també bé el seu paper, que és el de portaveu de la pagesia. Els botiguers i sobretot els petits i mitjans empresaris es troben la majoria mal enquadrats en la gran complexitat organitzativa de l'associacionisme empresarial.

Pateixen, en general, un problema crònic, que és conseqüència d'una idea errònia, segons la qual els interessos de les grans companyies privades –per tant, els interessos de classe de la tecnestructura– coincideixin amb els interessos de les petites i mitjanes empreses i dels establiments comercials –per tant, amb els interessos de classe dels petits i mitjans empresaris i dels botiguers. En aquest sentit, tots els moviments associatius que van en el direcció de diferenciar la veu d'aquesta classe popular de la veu de la tecnestructura han de ser benvinguts. El cas extrem d'aquesta confusió d'interessos és que una mateixa veu "patronal" representi, alhora, un alt directiu d'una gran empresa –membre indiscutible de la tecnestructura– i una persona pertanyent al cada dia més nombrós col·lectiu dels autònoms. La tecnestructura, però, també té dret a reunir-se en la intimitat com a classe social; en aquest sentit, el Cercle d'Economia exerceix molt bé a Catalunya el paper de fòrum i de punt de trobada de la nostra tecnestructura.

Finalment, la veu de la gent gran s'articula a través d'un conjunt d'entitats o de branques d'organitzacions de caràcter més general, però és una veu col·lectiva que hauria de tenir més força de la que té. Tot plegat, en l'àmbit civil.

Pel que fa a l'àmbit polític –i des d'una òptica democràtica i progressista– és perfectament assumible tota la visió actual de les classes socials exposada en aquest article, en el ben entès, però, que la política ha de posar l'èmfasi en el fet que els partits, quan governen, han de treballar pel bé comú, han de representar el conjunt de la societat. Això vol dir, alhora, estimular el dinamisme de la tecnestructura en la mesura en què aquest dinamisme beneficiï el conjunt de la societat, però també atendre els interessos –de vegades contradictoris– de les altres classes socials, és a dir, de les classes populars. ■

La tecnestructura també té dret a reunir-se en la intimitat com a classe social; en aquest sentit, el Cercle d'Economia exerceix molt bé a Catalunya el paper de fòrum i de punt de trobada de la nostra tecnestructura

La política ha de posar l'èmfasi en el fet que els partits, quan governen, han d'estimular el dinamisme de la tecnestructura en la mesura en què aquest dinamisme beneficiï el conjunt de la societat, però també han d'atendre els interessos –de vegades contradictoris– de les altres classes socials, és a dir, de les classes populars